

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІНАНСИСТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розглядається необхідність впровадження міждисциплінарної інтеграції у систему підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічної сфери, розглянуто особливості побудови змісту освітніх програм і курсів професійної підготовки майбутніх фінансистів на основі міждисциплінарного підходу. Запропоновано механізм удосконалення методики викладання, підвищення ефективності форм і методів навчання засобами міждисциплінарних зв'язків. Показано, що у сучасних умовах вивчення окремих дисциплін має бути насичене прийомами міждисциплінарного викладу навчального матеріалу, який сприятиме формуванню міждисциплінарного мислення. Також розглянуто окремі міждисциплінарні освітні курси професійного спрямування, що засновані на взаємодоповнюючій організації навчального матеріалу.

Ключові слова: міждисциплінарність, міждисциплінарний підхід, міждисциплінарна інтеграція, міждисциплінарні освітні програми, міждисциплінарні освітні курси, професійна компетентність, інтерактивні технології навчання.

Annotation. The article deals with the need to implement interdisciplinary integration into the system of training of future financial and economic areas discussed features of the content of educational programs and courses of training future financiers through the interdisciplinary approach. The mechanism of improving teaching methods, improving the efficiency of forms and methods of learning based on interdisciplinary connections. It is shown that in modern conditions study specific subjects to be rich interdisciplinary methods of presentation of educational material that will facilitate the formation of multidisciplinary thinking. Also the separate interdisciplinary educational courses professional direction based on mutually of educational material.

Key words: interdisciplinarity, interdisciplinary approach, interdisciplinary integration, interdisciplinary educational programs, interdisciplinary educational courses, professional competence, interactive learning technologies.

Актуальність проблеми. Актуальність проблеми зумовлена політичними та соціальними змінами, що надають молоді можливість вільної самореалізації у різних країнах світу, існуванням об'єктивної необхідності формування світоглядного розуміння і цілісного сприйняття науково-культурного розвитку людства. Засобом формування такого світосприйняття є міждисциплінарний підхід в освіті.

Міждисциплінарні зв'язки дозволяють усунути існуюче в предметній системі навчання протиріччя між розрізненим засвоєнням знань і необхідністю їх синтезу, комплексного застосування в практиці, трудової діяльності та життя людини. З позицій сучасних вимог до змісту освіти майбутній фахівець

має володіти вміннями і професійною мобільністю, оперативно реагувати на постійно виникаючі зміни в практичній і науковій діяльності. Налагодження міждисциплінарних зв'язків у процесі підготовки майбутніх фінансистів є, на наш погляд, недостатньо висвітленою частиною загальної проблеми оновлення змісту вищої економічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений у рамках дослідження аналіз наукової літератури показав значний інтерес дослідників до феномену міждисциплінарності в навчальному процесі. Вагомий внесок в обґрунтування цього поняття здійснили українські і зарубіжні науковці, які розрізняють поняття «міждисциплінарність», «полідисциплінарність», «трансдисциплінарність»

(В. Буданов, О. Князева, С. Курдюшов та ін.). Міждисциплінарність як етап розвитку між фундаментальністю та інноваціями у науці розглядає В. Гончаренко; філософський аспект міждисциплінарності як загальнонаукової методології вивчає М. Кругляк. Проблеми міждисциплінарної інтеграції приділяли увагу також і інші вітчизняні й зарубіжні науковці: М. Антонов, М. Данилов, І. Огородников, О. Шмідт, Г. Юрков тощо. Сучасний стан дослідження цієї проблеми висвітлено у працях І. Зверева, Л. Кулагіна, В. Максимової, О. Савченко, М. Сорокіна, С. Тадіяна, В. Федорової та інших.

Водночас, системне вивчення досліджуваної проблеми не стало предметом окремого наукового пошуку, що й зумовило вибір проблеми і визначило **мету статті** – обґрунтування необхідності впровадження міждисциплінарних зв'язків у процес професійної підготовки фахівців фінансово-економічної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку освіти і науки набуває особливої актуальності проблема загальнонаукової методології, де поряд із процесами диференціації наукового знання за галузями, важливою стає його інтеграція. Висока насиченість змісту освітньо-професійних програм підготовки майбутніх фінансистів дисциплінами, які вивчають досить різні галузі знань, породжують проблему неузгодженості різних сфер пізнання. Особливо гостро це виявляється при вивченні профільних та вибіркового дисциплін.

Нині уже очевидно, що нова цивілізація має починатися не з нової економіки, а з нових наукових знань, підходів, нових освітніх програм. Декларацією конференції ЮНЕСКО з питань вищої освіти (1998) принципами сучасної освіти проголошені інноваційність, міждисциплінарність та трансдисциплінарність. У Болонських документах міждисциплінарність розглядається як одна із бажаних ознак нової якості вищої освіти та її об'єктивна реалізація – вимога часу і важливе завдання освітньої політики сучасної України.

Розглянемо специфіку використання міждисциплінарного підходу у професійній підготовці майбутніх фінансистів. Сучасні вимоги до якості вищої освіти безпосередньо пов'язані з необхідністю досягнення результатів у пріоритетних напрямках розвитку науки, технологій і техніки. Відомо, що наукові і технологічні прориви здійснюються, як правило, на межі наук, у результаті комплексних досліджень об'єктів і пов'язаних з ними проблем. При цьому під міждисциплінарними дослідженнями розуміється комплексне вивчення єдиного предмета досліджень представниками різних наукових дисциплін.

Міждисциплінарність розглядається як форма організації наукового знання, заснованого на певних зв'язках між науковими дисциплінами (галузями

знань), методами і технологіями, що забезпечують розв'язання комплексних науково-технічних проблем. Міждисциплінарність характеризується властивостями інтегративності дисциплін, що передбачає перенесення методів досліджень з однієї дисципліни в іншу. Міждисциплінарність вимагає синтезу одержаних результатів у рамках різних наукових дисциплін.

У системі вищої освіти формування фахових компетенцій випускників в різних галузях знань, пов'язаних із здійсненням міждисциплінарних досліджень, забезпечується міждисциплінарними освітніми програмами. Основною ознакою міждисциплінарності освітніх програм є їх широкопрофільна підготовка. Міждисциплінарність освітніх програм ґрунтується на інтегрованих наукових напрямках, що виникли на межі наук. Проте нині українські ВНЗ випускають, головним чином, вузьких фахівців у конкретних галузях професійних знань, які не мають достатнього спектру компетенцій для ефективної наукової й інноваційної діяльності у рамках стратегічно важливих напрямів розвитку науки.

У сучасних соціально-економічних умовах актуальним завданням є підготовка універсальних фахівців – творчо мислячих, які володіють ефективною методологією науково-дослідницької і виробничої діяльності на межі галузей знань. Тому перспективним напрямом розвитку системи професійної підготовки є розширення міждисциплінарних освітніх програм.

Проектування міждисциплінарних освітніх програм повинне ґрунтуватися, передусім, на принципах інтеграції змісту освіти в різних предметних галузях, профілях, напрямках підготовки. Основою для інтеграції є освітні програми системи вищої і післядипломної освіти. Під інтегрованими міждисциплінарними освітніми програмами розуміємо програми, що реалізуються за інтегрованими навчальними планами. Застосування різних інструментів інтеграції декількох освітніх програм підготовки зумовило відмінність видів інтегрованих освітніх програм.

Інтеграція може бути в межах освітніх програм одного освітньо-кваліфікаційного рівня, що належать до різних предметних галузей знань, коли реалізується паралельне навчання за інтегрованими програмами (так звані дуальні програми), наприклад: бакалавр різних напрямів підготовки.

Інтеграція може бути в межах декількох освітньо-кваліфікаційних рівнів, коли відбувається послідовне навчання за інтегрованими програмами підготовки, наприклад: бакалавр одного профілю – магістр іншого профілю підготовки.

Перспективною формою організації послідовної міждисциплінарної підготовки є реалізація в системі вищої освіти багаторівневих інтегрованих освітніх програм, що ґрунтуються на

інтегрованої компетентнісної моделі випускника. Інтегровані програми реалізуються за інтегрованим навчальним планом, що охоплює декілька освітньо-кваліфікаційних рівнів. Як правило, інтегровані програми реалізуються на вищих освітніх рівнях – магістерському і докторському (graduate, postgraduate) [2, с. 95].

Отже, послідовні інтегровані програми будуються на принципах інтеграції предметної галузі підготовки, узгодженості змісту, форми і періодів навчання. Основною метою таких програм є розширення фундаментальної підготовки випускників ВНЗ, формування додаткових компетенцій, необхідних для вирішення комплексних фундаментальних і прикладних завдань на межі суміжних галузей знань.

Інший вид інтегрованих програм передбачає паралельну реалізацію двох освітніх програм підготовки за різними спеціальностями (напрямами) одного освітньо-кваліфікаційного рівня. При виконанні вимог обох програм присвоюється два ступеня. До таких програм відносять так звані дуальні (dual) програми, проектування яких засноване на раціональному визначенні предметних сфер і розподілу навчального матеріалу на модулі у відповідності до спеціалізації ВНЗ. Такий підхід дозволяє гармонізувати складові освітніх програм, спрямованих на підготовку фахівців на межі наук.

При розробці дуальної програми формується інтегрований навчальний план, де базові дисципліни, що задовольняють вимогам обох програм, є взаємозамінними (зараховуються за кожною з програм, що реалізуються паралельно). Раціональність змісту спеціальної підготовки забезпечується варіативними дисциплінами, що дозволяє розробити досить гнучкі програми підготовки за двома спеціальностями, які реалізуються одночасно.

Привабливість дуальних програм (порівняно з їх послідовною реалізацією) полягає: у заощадженні часу; розвитку універсальних (загальнонаукових, інструментальних) компетенцій за рахунок збільшення обсягу фундаментальної підготовки; розширенні професійних (спеціальних) компетенцій за рахунок можливості одночасної спеціалізації за двома обраними сферами професійної діяльності; зниженні фінансових витрат на навчання [2, с. 98-99].

Аналіз міждисциплінарних освітніх програм, що реалізуються провідними вітчизняними університетами, показав, що в основі їх розроблення лежать принципи інтеграції освітньої і дослідницької складових. Інтеграція передбачає не просте додавання окремого змістовного блоку для розширення компетенцій, що формуються, а одержання двох різних професійних кваліфікацій. Інтегрований навчальний план забезпечує оптимізацію управління навчальним процесом. Можливість ефективного застосування сучасних

технологій організації навчального процесу (використання модульно-рейтингової і кредитної системи, індивідуалізація, диверсифікація, контекстний підхід, розвиток співпраці, застосування методів активного навчання, дистанційні освітні технології та ін.) у рамках реалізації міждисциплінарних програм дає змогу досягти високої якості професійної підготовки, спрямованої на одержання двох професійних кваліфікацій [3; 4].

Останнім часом все більшого поширення при підготовці фахівців фінансово-економічної сфери набувають так звані міждисциплінарні програми та інтегровані курси. Бурхливий розвиток науки і техніки робить вузьку спеціалізацію у ряді випадків неприпустимою. Тому підготовка висококваліфікованих фахівців часто вимагає впровадження особливих програм, що базуються на міждисциплінарному підході. Міждисциплінарні програми і курси забезпечують необхідну багатопрофільність професійної підготовки фінансистів.

Пошук ефективних форм і методів формування професійних компетентностей майбутніх фінансистів у процесі навчання визначив головне завдання – посилити міждисциплінарну інтеграцію навчальних дисциплін.

Цікавими й ефективними, на нашу думку, є створення і реалізація двох інтегрованих навчальних курсів у системі економічної освіти Сахалінського державного університету. Міждисциплінарна інтеграція математики, економіки й інформатики за допомогою інформаційних технологій як інструменту дозволила створити інтегровані навчальні курси, що об'єднують окремі освітні галузі в єдине ціле.

У цьому вищому навчальному закладі реалізуються два інтегрованих курси у системі фахової підготовки фінансистів: фінансові інформаційні технології й інформаційні системи фінансового аналізу.

Особливістю цих курсів є посилення міждисциплінарної інтеграції, що оновлює зміст декількох суміжних дисциплін, і як наслідок, сприяє активізації мислення, пізнавальної діяльності студентів, курси розширюють їх знання і формують конкурентоспроможних і затребуваних фахівців.

Курс «Фінансові інформаційні технології» створений як спеціальна дисципліна для економістів (профіль «фінанси і кредит») і поєднує в собі методи, форми і зміст таких навчальних дисциплін як математика, економічна теорія та інформатика. Призначення курсу — дослідження і застосування кількісних методів аналізу у фінансово-економічній сфері. Вивчаючи даний курс, студенти ознайомлюються із основами побудови і дослідження економіко-математичних моделей й проведенням комп'ютерного експерименту; досліджують причинно-наслідкові зв'язки в економіці; вирішують фінансово-економічні задачі

засобами MS Excel; закріплюють теоретичний курс економіки й одержують практичні навички планування, прогнозування, організації обліку й аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств.

До змісту курсу входять основні етапи моделювання в середовищі MS Excel; оптимізація управлінських завдань за допомогою інструментів Підбір параметра, Пошук рішення, Сценарії, Таблиця підстановки; кореляційно-регресійний аналіз в MS Excel; розв'язування задач регресійного аналізу; консолідація, сортування, фільтрація даних; зведені таблиці та зведені діаграми, математичні, статистичні, фінансові функції MS Excel; технологія розв'язання економічних задач із застосуванням фінансових функцій MS Excel тощо.

Курс містить низку мотиваційно-прикладних завдань: оптимізація транспортних перевезень; оптимізація плану випуску продукції; оптимізація графіка роботи співробітників; планування обсягів виробництва галузей з допомогою балансової моделі Леонтьєва; прогнозування продажів, витрат оборотного капіталу з використанням регресійного аналізу; оптимізація портфеля активів банків, фондів, страхових компаній; розрахунок розподіл прибутку за підсумками за рік тощо.

Інший інтегрований курс – «Інформаційні системи фінансового аналізу». Відомо, що на ринку праці серед економістів, працівників фінансових служб, бухгалтерів і менеджерів найбільш затребуваними є фахівці, які володіють навичками роботи з програмою 1С: Підприємство. Тому її вивчення, що фактично стала стандартом в професії економіста, є однією з важливих умов майбутньої успішної професійної діяльності. Призначення курсу – одержати навички роботи з універсальною програмою 1С: Підприємство, а також навчитися якісному пошуку, аналізу й обробці нормативно-правової інформації у сфері професійної діяльності на базі інформаційної правової системи КонсультантПлюс.

Метою вивчення інтегрованого курсу є здобуття навичок роботи з універсальною системою 1С: Підприємство для розв'язування задач планування й оперативного управління, ведення

управлінського обліку; оволодіння методами комплексної автоматизації організаційної і господарської діяльності підприємства.

Зміст курсу включає системи автоматизації фінансового аналізу; засоби автоматизації господарської діяльності підприємства; поняття комплексної інформаційної системи управління підприємством; бухгалтерські системи у складі корпоративних інформаційних систем; інформаційну базу фінансового аналізу; підготовку і збір даних для фінансового аналізу; розглянуті класифікація і кодування інформації; концепція та технологічна платформа системи 1С: Підприємство; заповнення інформаційної бази; завантаження і заповнення довідників та класифікаторів; введення господарських операцій з обліку статутного капіталу, основних засобів, касових і банківських операцій; кадровий облік і заробітна плата; стандартні звіти; регламентовані і фінансові звіти тощо.

Отже, наведені інтегровані навчальні курси у системі економічної освіти Сахалінського держуніверситету оновлюють зміст декількох суміжних дисциплін і сприяють поглибленню знань із різних навчальних дисциплін, і як наслідок, сприяють активізації розумової і пізнавальної діяльності студентів. Формується якісно новий рівень професійної компетентності економістів, що проявляється у більш високому ступені оволодіння засобами інформаційних технологій і навичками управління інформацією у фінансово-економічній діяльності [5, с. 167-169].

Вивчення вітчизняної практики і світового досвіду показало, що використання інтегрованих міждисциплінарних освітніх програм та курсів забезпечує ефективну модернізацію системи професійної підготовки наукових кадрів і розвиток наукового потенціалу країни відповідно до вимог ринку праці. Розширюючи спектр міждисциплінарних програм, що реалізуються, диверсифікуючи й удосконалюючи їх структуру і зміст, ВНЗ отримують додаткові конкурентні переваги, розширюють професійні можливості випускників і створюють передумови для успішного інноваційного розвитку науки, техніки і технологій на основі світових інтеграційних процесів.

Література:

1. Черемних С.В Структурний аналіз систем: IDEF-технології / С.В. Черемних, І.О. Семенов, В.С. Ручкін. – Москва : Фінанси і статистика, 2001. – 145 с.
2. Третько В. Міждисциплінарний підхід у підготовці майбутніх магістрів міжнародних відносин / В. Третько // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр. / [редкол. Л.Б. Лук'янова (голова) та ін.]; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – Ніжин; Видавець П.П. Лисенко М.М., 2013 – Вип. 6 – 289 с. – С.94-102.
3. Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна-Болонья- Саламанка-Прага-Берлін) / [упоряд. : М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубіянко, І.І. Бабин]. – Тернопіль : ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 52 с.
4. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В.Г. Кременя. - Тернопіль : Навчальна книга ; Богдан, 2004. – 384 с.

5. Корнева О. С. Междисциплинарная интеграция в системе современного экономического образования [Текст] // Актуальные задачи педагогики: материалы VI междунар. науч. конф. (г. Чита, январь 2015 г.). — Чита: Издательство Молодой ученый, 2015. — С. 167-169.

6. Про Національну доктрину розвитку освіти: [Указ Президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347/2002; Україна. Президент] // Офіційний вісник України. — 2002. — № 16. — Ст. 860. — С. 2-3.